

تاریخ علم

تاریخ علم در اسلام و ایران به روایت دکتر علی اکبر ولایتی (بخش بیست و چهارم)

نگاهی به زندگی پزشک اهل مرو

آنچه در پی می‌آید، ادامه مجموعه مباحث مطرح‌شده از سوی دکتر علی‌اکبر ولایتی در مجموعه‌نامه‌های «ایران» در سیمای جمهوری اسلامی ایران با موضوع تبیین تاریخ علم در اسلام و ایران است. از طبیبی بیمارستان مرو می‌توان به ابن ماسه، و ابن ربین

طبری اشاره کرد. عیسی‌بن‌ماسه، پزشک اهل مرو و مؤلف چندین اثر پزشکی در نیمه دوم قرن سوم هجری بود. هیچ‌یک از منابع دست‌اول به تاریخ تولد او اشاره‌ای نکرده‌اند^(۱)، اما از آنجا که ابن‌ابی‌اصیبعه^(۲) دوران حیات او را میان روزگار میخائیل‌بن‌ماسویه و حنین‌بن‌اسحاق (۲۶۰-۱۹۴ ق) ذکر کرده، می‌توان این ماسه را هم‌دوره آن دو دانست.^(۳) لوکر (۱۸۳۳-۱۸۱۶ م) زادبوم او را بصره دانسته است. سرگین^(۴) نیز سال ۲۷۵ ق را تاریخ احتمالی مرگ او می‌داند. نخستین بار، نام او در ادب‌الطیب^(۵) تألیف رهاوی (قرن سوم هجری) آمده است. به نظر می‌رسد ادب‌الطیب نخستین منبع برای شناخت زندگی ابن ماسه است.^(۶) لوکر (همانجا) در زندگی‌نامه ابراهیم‌بن‌ایوب‌ابرش به ضرب‌المثلی براساس داستانی از زمان متوکل علی‌الله (حکومت: ۲۴۷-۳۳۲ ق)، دهمین خلیفه عباسیان، اشاره کرده که ظاهر ابن ماسه شاهد آن بوده است.^(۷) گراف (۱۹۵۵-۱۸۷۵ م) نیز شرح‌حال مختصری از ابن ماسه را در کنار چهره‌های نصرانی دیگری چون سلموئیه‌بن‌بنان، شاپوربن‌سهل (۴-۲۵۵ ق) و یوحنا بن‌سرایون آورده است.^(۸) ابن‌بیطار در الجامع لمفردات الادویه و الاغذیه از وی با عنوان عیسی‌بن‌ماسه و ابن ماسه بصری یاد کرده است.^(۹) نقل‌قول‌های او از ابن ماسه، دست‌کم ۷۴ مورد، غالباً مختصر و بیشتر، درباره داروها و مواد غذایی است.^(۱۰) فقط یک مقاله نسبتاً مفصل از وی در باب عسل در جامع‌المفردات (ج ۳، ص ۱۲۲) وجود دارد. دانشمندانی چون رازی و ابوریحان بیرونی نیز در استنادهای پرشمار خود تنها از آرای داروشناختی ابن ماسه بهره برده‌اند.^(۱۱) سرگین^(۱۲) نیز شماری از نقل‌قول‌های رازی از ابن ماسه مندرج در الحاوی فی‌الطب را با بخش‌هایی از کتاب قوی‌الاغذیه وی تطابق داده و نقل‌قول‌های بیرونی در الصیدنه فی‌الطب را مربوط به همین کتاب دانسته است. ابن‌ابی‌اصیبعه^(۱۳) از هفت اثر او به جز کتاب التدبیر و کلام طبیی یاد کرده است. اما مصححان کتاب ادب‌الطیب بدون ذکر نام آثار، آورده‌اند که ابن ماسه بیش از هشت اثر دارد که موضوع همه آنها جز یکی، پزشکی است.^(۱۴) به گفته ابن‌ابی‌اصیبعه^(۱۵)، تنها کتاب غیرپزشکی وی، کتاب فی‌طلوع الکواکب التی ذکرها بقراط، درباره نجوم است.^(۱۶)

ادامه دارد...

پی‌نوشت

۱- شمس‌الدینی، همان، ۴۰۹.

۲- ابن‌ابی‌اصیبعه، احمدبن‌قاسم (۱۲۹۹ ق). عیون الأنباء فی طبقات الأطباء (عربی)، به کوشش آگوست مولر، قاهره، بینا، ج ۱، ص ۱۸۳-۱۸۴.

۳- Leclerc, Lucien (۱۸۷۶). Historie de la Medicne Arabe. Paris; Levey, Martin (introduction to the Medical Formulary Aqrābādīn, vol. I, p ۲۹۶.

۴- سرگین، فؤاد (۱۳۷۱). گفتارهایی پیرامون تاریخ علوم عربی و اسلامی، ترجمه محمدرضا عطایی، مشهد، انتشارات آستان قدس رضوی، ج ۳، ص ۳۴۶.

۵- رهاوی، اسحاق بن‌علی (۱۴۰۵ ق). ادب‌الطیب، نسخه عکسی از نسخه خطی کتابخانه سلیمانیه، ادرنه، چاپ فؤاد سرگین، فرانکفورت ، ص ۱۶۴.

۶- شمس‌الدینی، همان، ص ۴۰۹.

۷- نیز ابن‌ابی‌اصیبعه، همان، ج ۱، ص ۱۷۰-۱۷۱.

۸- Graf, George (۱۹۶۶). Geschichte der Christlichen Arabischen Litteratur, Vaticano, vol. II, p ۱۳۱.

۹- مثلاً ابن‌بیطار، عبدالله بن‌احمد (۱۲۹۱ ق). الجامع لمفردات الادویه و الاغذیه، بغداد، مکتبه‌المثنی، ج ۴، ص ۷۱، ۱۵۳.

۱۰- مثلاً همان، ج ۳، ص ۴۱ ج ۴، ص ۱۸۶.

۱۱- شمس‌الدینی، همان، ص ۴۱۰.

۱۲- سرگین، همان، ج ۳، ص ۳۴.

۱۳- ابن‌ابی‌اصیبعه، همان، ج ۱، ص ۱۸۴.

۱۴- رهاوی، همان، ص ۱۴۹، پانویشت ۴۶.

۱۵- ابن‌ابی‌اصیبعه، همانجا.

۱۶- شمس‌الدینی، همان، ص ۴۱۰.

نیمکت خبر

راه‌اندازی سفرهای زیارتی ارزان قیمت برای دانشجویان

رئیس نهاد نمایندگی مقام معظم رهبری در دانشگاه‌ها در دیدار با نماینده ولی فقیه در امور حج و زیارت خواستار پیگیری جدی سفرهای زیارتی کوتاه‌مدت و ارزان قیمت شد. مصطفی رستمی، رئیس نهاد نمایندگی مقام معظم رهبری در دانشگاه‌ها به همراه مرتضی مطهری پور، رئیس ستاد عمره و عتبات دانشگاهیان در محل بعثه مقام معظم رهبری با سیدعبد‌الفتاح نواب، نماینده ولی فقیه در امور حج و زیارت و سرپرست حجاج ایرانی دیدار و گفت‌وگو کردند. رستمی در این دیدار درباره برنامه‌ریزی‌های انجام‌شده درخصوص سفرهای زیارتی دانشگاهیان توضیحاتی را ارائه داد. او ارتقای بینش و بصیرت اعتقادی را از برکات سفرهای زیارتی در میان دانشگاهیان دانست و با اشاره به استقبال آنها از این سفرها به‌ویژه در استان تهران گفت: «زیارت بارگاه اهل بیت (علیهم‌السلام) در بهر‌مندی از این فضای معنوی و حتی در زندگی دانشجویان تأثیر مثبت داشته است. او به اعطای وام به دانشگاهیان برای سفرهای زیارتی اشاره کرد و خواستار پیگیری جدی سفرهای کوتاه‌مدت و ارزان قیمت شد.

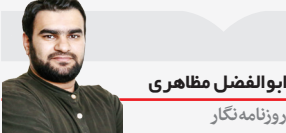
آخرین مهلت ثبت انتقال و میهمانی دانشجویان علوم پزشکی

دانشجویان دانشگاه‌های علوم پزشکی جهت انتقال و میهمانی در نیمسال اول ۹۸-۹۹ تا ۱۵ خرداد فرصت دارند تقاضای خود را ثبت کنند. به گزارش مهر، نقل‌وانتقال و میهمانی دانشجویان دانشگاه‌های علوم پزشکی جهت نیمسال اول ۹۸-۹۹ صرفاً براساس سامانه‌نقل‌وانتقال انجام می‌شود. براساس زمانبندی سامانه‌انتقال و میهمانی دانشجویان علوم پزشکی کشور برای نیمسال اول ۹۸-۹۹ دانشجویان از ۱۵ اردیبهشت تا ۱۵ خرداد ۹۸ می‌توانند در دانشگاه‌های مبدأ ثبت‌نام کرده و مدارک لازم خود را بارگذاری کنند. ۱۶ خرداد تا ۲۶ خردادماه ۹۸ بررسی مدارک و اعلام نقص توسط دانشگاه مبدأ انجام می‌شود، وپرایش توسط دانشجویان صورت می‌گیرد و رسیدگی و اعلام نتیجه توسط دانشگاه مبدا در روزهای ۲۷ خرداد تا ۲۷ تیرماه ۹۸ انجام می‌شود. بررسی مدارک و اعلام نقص توسط دانشگاه مقصد و پرایش توسط دانشجو در ۲۸ تیرماه تا هفتم مرداد ۹۸ صورت می‌گیرد. فرصت ویرایش دانشجویان در هشتم مرداد تا هفتم شهریور ۹۸ به اتمام می‌رسد و نتیجه توسط دانشگاه مقصد اعلام می‌شود.

دانشگاه

بازخوانی مطالبات ۱۰ ساله رهبری از اساتید دانشگاه

مشارکت دانشگاه در حل مسائل کشور
پرتکرارترین مطالبه رهبر انقلاب از اساتید

روزنامه نگار

دیدار اساتید بارهبری یکی دیگر از دیدارهای رضوانی حضرت آیت‌الله خامنه‌ای است که در سال‌های گذشته به صورت مرتب و متناوب در این ماه برگزار بوده است و امسال نیز فردا عصر در حسینیه امام خمینی (ره) برگزار خواهد شد. رهبر معظم انقلاب این دیدار را جلسه‌ای نمادین به منظور نشان دادن احترام به مقام علم و عالم و استاد معرفی می‌کنند و بارها بر لزوم استفاده از نگاه‌ها و اندیشه‌های نخبگان فکری جامعه به‌ویژه اساتید تأکید داشته‌اند. در ابتدای این جلسات نیز تعدادی از اساتید دانشگاه‌های مختلف کشور فرصت پیدا می‌کنند تا آخرین دیدگاه‌هایشان را مبتنی بر آموخته‌ها و تحقیقات علمی خود در حضور رهبر انقلاب مطرح کنند و ایشان نیز ضمن بیان دغدغه‌های خود در مسائل علمی کشور، نکات لازم را در این زمینه به مسئولان امر متذکر می‌شوند. در این نوشتار، نگاهی گذرا به توصیه‌های رهبر انقلاب در دیدارهای ۱۰ سال گذشته خود با اساتید دانشگاه‌ها داشتیم و به بازخوانی پرتکرارترین مطالبات ایشان پرداختیم.

در نگاهی کلی ضرورت مشارکت دانشگاه در حل مسائل مختلف کشور، توجه به نقشه جامع علمی کشور، نقش اساتید در تربیت دانشجویان، تولید علم، حرکت و شتاب علمی، توجه به علوم انسانی، اهمیت فعالیت اساتید در محیط دانشگاه، گسترش فرهنگ نوآوری، آرام نگه‌داشتن فضای دانشگاه به دور از سیاست‌زدگی، نقش آفرینی اساتید در زمینه‌های فرهنگی و همکاری و ارتباط‌گیری با صنعت و کشاورزی از جمله این مطالبات بوده است.

نقشه جامع علمی کشور

نقشه جامع علمی کشور یکی از موضوعاتی است که رد آن در اکثر دیدارهای اساتید دانشگاه‌ها با رهبری دیده می‌شود؛ چه آن زمان که این نقشه در حال نگارش و طی کردن مراحل نهایی بود، چه حالا که بحث تحقق آن مورد مطالبه رهبر انقلاب قرار گرفته است. در آخرین دیدار که بیستم خردادماه سال گذشته برگزار شد، رهبر انقلاب در این زمینه فرمودند: «بخشی از نقشه جامع علمی تحقق پیدا کرده، اما همه آن تحقق پیدا نکرده. یکی از مشکلاتی که من اتفاقاً در گذشته هم در همین جلسه مطرح کردم، این است که خیلی از بدنه دانشگاهی ما نقشه جامع باید در دانشگاه تحقق پیدا کند. اطلاع ندارند. این همه روی نقشه جامع علمی کشور کار شده، این همه دانشمند، متخصص، کارشناس علمی و دانشگاهی روی آن کار کرده‌اند و یک چیز جامع و خوبی پدید آمده، تولید شده؛ خوب این نقشه جامع باید در دانشگاه تحقق پیدا کند. چه کسی باید آن را تحقق بدهد؟ همین بدنه دانشگاهی کشورند دیگر؛ خود اساتیدند؛ اینها بایستی این نقشه جامع را بخوانند، ببینند، بدانند که چیست، چه خواسته شده در این نقشه جامع علمی و جلسات بحث برای عملیاتی کردن بین استادان و دانشجویان مقاطع تکمیلی بایستی برگزار بشود و ردپای آن در محیط‌های آموزش، در آموزش کشور و پژوهش کشور دیده بشود.»

مشارکت دانشگاه در حل مسائل کشور

پرتکرارترین مطالبه رهبر انقلاب در دیدارهای ۱۰ سال گذشته اساتید، به ضرورت نقش آفرینی دانشگاه در حل مسائل و مشکلات کشور مربوط می‌شود. این مطالبه در هشت دیدار گذشته، با عناوین و ادبیات‌های متفاوتی مطرح شده است. حضرت آیت‌الله خامنه‌ای سال ۸۸ در دیدار خود با اساتید با تأکید بر اهمیت پژوهش‌های دانشگاهی می‌فرمایند: «پژوهش‌اولا مورداهتمام قرار بگیرد، ثانیاسمت و سوسی پرداختن به نیازهای کشور را پیدا کند. یعنی حقیقتاً پژوهش‌هایی بکنیم که مورد نیاز ماست. من بارها هم در شورای عالی انقلاب فرهنگی به آن دوستان عرض کرده‌ام، هم شاید اینجا گفته‌ام؛ ما ملاک پیشرفت علمی‌مان را درج مقالات در مجلات آی. اس. آی نباید قرار بدهیم. ما نمی‌دانیم آنچه که پیشنهاد می‌شود، تشویق می‌شود، برایش، آن مقاله‌نویس احترام می‌شود، دقیقاً همان چیزی باشد که کشور ما به آن احتیاج دارد.» در دیدار سال ۹۰ اساتید نیز بار دیگر این نکته را کلیدواژه علم نافع - علمی که به نفع کشور باشد- مطرح می‌کنند. رهبری در سال ۹۲ با یادآوری مشکلات دوران دفاع مقدس و نقش دانشگاه در حل آنها خاطرنشان کردند: «ما در زمینه‌های اقتصادی، در زمینه‌های فرهنگی، در زمینه‌های سیاسی و در زمینه‌های مدیریتی می‌توانیم این خلأهایی را که وجود دارد، پر کنیم؛ دانشگاه‌ها می‌توانند موضوعات پژوهشی را در دستور کار قرار دهند و این کارها را پر کنند، بنابراین یکی از معیارها و ضابطه‌ها باید این باشد که کار علمی در خدمت نیازهای کشور قرار بگیرد.» اما این مطلب در سال‌های اخیر نیز مرتب در سخنرانی‌های ایشان به چشم می‌خورد. در دیدار سال ۹۶ اساتید، رهبری با اشاره به مشکلات موجود در زمینه‌های اقتصادی مانند اشتغال، تقویت بخش خصوصی و اقتصاد مقاومتی با آسیب‌های اجتماعی می‌فرمایند: «نقشی که دانشگاه می‌تواند ایفا کند این است که گروه‌های علمی را در این زمینه‌ها جست‌وجو کند، بشناسد و باز کند و در اختیار دستگاه‌های کشور بگذارد.» در دیدار سال گذشته نیز ایشان با برشمردن مسائل مهم کشور نظیر مشکلات اقتصادی، مشکلات حوزه صنعت، آسیب‌های اجتماعی و کالای ایرانی، به نقش دانشگاه در مساله‌یابی و حل مسائل اشاره کرده و مشارکت اساتید را مطالبه کردند.

توجه ویژه به تحول در علوم انسانی

علوم انسانی نیز از جمله موضوعاتی است که در این دیدارها مورد تأکید قرار گرفته است. برای مثال در دیدار سال ۹۴ اساتید با رهبر انقلاب به صورت مفصل بحثی در این خصوص مطرح می‌کنند: «در زمینه علوم انسانی عقیم. دوستان که درباره علوم انسانی صحبت کردند، به درستی روی اهمیت علوم انسانی، حتی در صنعت تکیه کردند؛ درست است. تحول در علوم انسانی که به دلایل بسیار یک امر لازم و ضروری است، نیاز دارد به جوششی از درون و حمایتی از بیرون. خوشبختانه جوشش از درون امروز هست. من می‌بینم [گزارش کارها]، هم در شورای عالی انقلاب فرهنگی - همین شورای تحول و دوستانی که در آنجا مشغول کارند- هم در خود دانشگاه‌ها، هم آن‌طور که امروز ملاحظه کردید [در صحبت] بعضی از دوستانی که درباره علوم انسانی صحبت کردند، نشان‌دهنده این است که این جوشش درونی در درون دانشگاه‌ها آن هم از سوی فرازانگان و از سوی انسان‌های دانشمند، وجود دارد؛ حمایت از بیرون هم باید وجود داشته باشد- حمایت گوناگون- که یکی از مصادیق این حمایت، تبعیت دانشگاه و وزارت از مصوبات شورای تحول است. امروز سر رشته علم در کشور و سر رشته دانشگاه در کشور، در دست این برادران خوب ما است؛ اینها بایستی به معنای واقعی کلمه و دلسوزانه دنبال بکنند.»

تولید علم و توجه به شتاب علمی

تأکید بر ضرورت تداوم حرکت علمی در کنار افزایش شتاب علمی کشور یکی دیگر از مطالبات همیشگی رهبر انقلاب از اساتید دانشگاه‌ها بوده است. رهبر انقلاب در سال ۹۲ در خصوص حرکت علمی کشور فرمودند: «ما هنوز از خط مقدم علم عقیم. هنوز در بسیاری از دانش‌های مورد نیاز زندگی دچار عقب‌ماندگی‌های مزمن هستیم؛ با همه این پیشرفتی که در بخشی از دانش‌ها داشته‌ایم. پس چون دچار عقب‌ماندگی هستیم، باید کار کنیم. وانگهی کاروان علم در دنیا متوقف که نمی‌شود؛ دارند با سرعت حرکت می‌کنند. ما نه فقط باید جایگاه فعلی‌مان را حفظ کنیم، بلکه باید جلو برویم؛ اینها همه‌اش تلاش لازم دارد، مجاهدت لازم دارد. لذا اولین حرف ما به دانشگاه‌های کشور و دانشمندان کشور و نخبگان کشور این است که نگذارید این حرکت از دور بیفتد، نگذارید حرکت علمی کشور متوقف شود.»

البته در سال‌های ابتدایی دولت یازدهم، به دنبال کاهش شتاب علمی کشور، این مساله بیشتر هم مورد توجه قرار می‌گیرد. رهبر معظم انقلاب در سال ۹۴ مطالبه خود را مبنی بر جلوگیری از کاهش شتاب علمی این گونه بیان می‌کنند: «کاری کنید که شتاب رشد علمی فروکش نکند؛ باز به تعبیر نظامی‌های جنگ سخت، این حرکت از دور نیفتد. البته می‌دانیم که هرچه جلوتر برویم، طبعاً این شتاب کمتر خواهد شد؛ یعنی وقتی خیلی عقیم، ظرفیت‌های استفاده‌نشده بیشتری وجود دارد که هرچه جلوتر بیایم، این ظرفیت‌ها طبعاً کمتر می‌شود، چون استفاده می‌شود- این را می‌دانیم- اما آن شتاب لازم و متناسب، در پیشرفت علمی نباید کم بشود.»

پاسخ سازمان سنجش به داوطلبان معترض دکتری

از زمان اعلام نتیجه اولیه کنکور دکتری، بسیاری از داوطلبان نسبت به معرفی نشدن خود به مصاحبه به‌رغم داشتن رتبه بالا اعتراض دارند. بسیاری از این داوطلبان که متقاضی ورود به دانشگاه تهران هستند، اعلام می‌کنند با داشتن رتبه‌های بالا برای مصاحبه به دانشگاه دعوت نشده‌ایم. بر همین اساس دیروز رئیس سازمان سنجش گفت: «اطلاعات آماری لازم به دانشگاه‌ها داده شده است و سازمان سنجش تنها در صورت درخواست کتبی دانشگاه‌ها در مورد حدنصاب علمی کنکور دکتری آن را بررسی می‌کند.» ابراهیم خدایی گفت: «اطلاعات آماری لازم درخصوص حدنصاب و تعداد داوطلبان واجد شرایط و نمره‌های داوطلبان از سوی سازمان سنجش به دانشگاه‌ها اعلام می‌شود و پس از آن یک حدنصاب به دانشگاه‌ها پیشنهاد می‌شود.» او با اشاره به معترضان رشته‌های دکتری دانشگاه تهران و پاسخ معاون این دانشگاه افزود: «در مورد دانشگاه تهران، سازمان سنجش حدنصابی را به دانشگاه تهران پیشنهاد داد، اما دانشگاه تهران آن را نپذیرفت و حدنصاب خود را اعلام کرد. باوجود اینکه کارشناسان سازمان سنجش به دانشگاه تهران اعلام کرده بودند با حدنصاب دانشگاه ممکن است برخی ظرفیت‌های پذیرش خالی بماند، اما دانشگاه تهران بر حدنصاب خود پافشاری کرده است.»

